

Asia: VN/12531/2021

## **LAUSUNTOPYYNTÖ VAMMAISPALVELULAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTUKSESTA**

### **Lausunnonantajan tausta**

#### **1. Vastaaajan taustaorganisaatio**

Muu valtion viranomainen [Ihmisoikeuskeskus]

### **Yleistä hallituksen esitysluonnoksesta**

#### **2. Ovatko esitysluonnoksen pykälät selkeitä?**

Kyllä pääosin

#### **Perustele tarvittaessa kantasi**

Pykälät ovat enimmäkseen suhteellisen selkeitä, mutta avoin lainkirjoittamistapa tekee niistä silti soveltajalle vaikeita ja saattaa heikentää asiakkaiden oikeusturvaa. Joissakin pykälissä on epäselvyyttä, niistä tarkemmin niitä vastaavien kysymysten kohdalla.

#### **3. Tukevatko pykälien perustelut hyvin lain soveltajaa?**

Eivät pääosin

#### **Perustele tarvittaessa kantasi**

Perusteluissa on käsitelty ansiokkaasti esimerkiksi kulttuuritaustan ja kielen merkitystä ja lasten asemaa.

Toisaalta perustelut ovat hyvin laajat ja osittain sisäisesti ristiriitaiset. Ristiriidat tekevät ajoittain hankalaksi hahmottaa, mitä lainvalmistelija on tarkalleen tarkoittanut. Perustelujen laajuus tekee myös niiden käyttämisen soveltamisen tukena vaikeaksi.

#### **4. Vahvistaako esitys vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta?**

Ei pääosin

#### **Perustele tarvittaessa kantasi**

Toimivat vammaispalvelut edistävät vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta suhteessa vammattomiin henkilöihin. Siinä mielessä palvelupykälät lisäävät vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa.

Ymmärrettävästi, kun esityksen yhtenä tarkoituksena on ollut yhdistää vammaispalvelulaki ja kehitysvammalaki, fokus on pitkälti eri vamma ryhmien kesken yhdenvertaisuuden arvioinnissa. On kuitenkin tärkeä muistaa, että yhdenvertaisuus on kaikkien vammaisten ihmisten kohdalla arvioitava suhteessa vammattomiin ihmisiin.

Diagnoosiperustaisuus pitää valitettavasti edelleen esityksessä pintansa suhteessa ikääntyneisiin ja muistisairaisiin ihmisiin ja suhteessa osaan kehitysvammaisista ihmisistä.

### Ikääntyneet henkilöt ja yhdenvertaisuus

Ikääntymisrajaus on tehty diagnoosiperustaisesti (korkeaan ikään liittyvä sairaus, vamma tai rappeutuminen), kuitenkin niin, että mitään lääketieteellistä analyysiä ei ole esitetty siitä, miten tällainen yhteys osoitettaisiin.

Esityksen vaikutusarvioinnissa todetaan, että muutos lisäisi yhdenvertaisuutta ikääntyneiden henkilöiden kesken, mutta merkitsisi ainakin osalle siirtyvistä asiakkaista palveluiden heikentymistä ja asiakasmaksujen lisääntymistä. Esimerkiksi liikkumisen tuen järjestäminen sosiaalihuoltolain nojalla voi vähentää myönnettävien matkojen määrää ja pienentää aluetta, jolla matkalla voi tehdä, ja näin heikentää iäkkäiden henkilöiden mahdollisuuksia hoitaa itse asioitaan tai esimerkiksi tavata sukulaisiaan.

Perustuslakivaliokunnan käytännön mukaan (PeVL 44/2010 vp s. 5-6) ikään perustuva sääntely – erityisesti silloin, kun se perustuu tarkkaan ikärajaan – on perusoikeusherkkää perustuslain 6 §:n 2 momentin syrjintäkiellon huomioon ottaen. Ikärajojen asettaminen ei valiokunnan mukaan sinänsä ole perustuslain kannalta arveluttavaa, mutta sille pitää olla esitettävissä jokin perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä syy. Kuten perusoikeusuudistuksen esitöissä huomautetaan, perusteluille asetettavat vaatimukset ovat erityisesti perustuslain 6 §:n 2 momentissa lueteltujen kiellettyjen erotteluperusteiden kohdalla korkeat (HE 309/1993 vp, s. 44).

Perustuslakivaliokunta on nykyisen vammaispalvelulain ikääntymisrajauksen osalta katsonut, että säännöstä ei ollut tarpeen arvioida perustuslain 6 §:n 2 momentin kannalta, koska säännöksessä oikeutta avun saamiseen ei ole sidottu tiettyyn ikään, vaan toimintavajavuuden objektiiviseen syyhyn (PeVL 30/2008 vp). Perustuslakivaliokunta teki kuitenkin arvionsa vammaispalvelulain ikääntymisrajauksesta ennen kuin Suomi ratifioi vammaisyleissopimuksen. Onkin aiheellista pohtia, olisiko arvio nyt toisenlainen, kun Suomea sitoo vammaisyleissopimus, joka nimenomaan ei kytke vammaisuuteen liittyviä oikeuksia toimintarajoitteen syyhyn vaan päinvastoin toimintarajoitteeseen itseensä ja sen suhteeseen yhteiskuntaan.

Ottaen kuitenkin huomioon, että esimerkiksi osallistumisoikeudet kuuluvat Suomessa perustuslain nojalla kaikille, että sosiaalipalvelut perustuvat Suomessa tarveharkintaan, että vammaisyleissopimuksen vammaisuuden määritelmä ei tunne ikärajausta, ja että toimintarajoitteen objektiivinen syy (ikäntyminen) on tosiasiasa vaikeasti osoitettavissa, sekä perustuslakivaliokunnan linjaus perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävästä perusteesta, esityksen perustelu, jonka mukaan ikääntyneet tarvitsevat lähinnä hoivaa ja hoitoa eivätkä niinkään osallisuutta edistäviä

palveluja, on kestävämpään paitsi suhteessa perustuslakiin (mm. PL 6.2 §, 14 §, 16 §), myös suhteessa uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan 23 artiklaan.

#### Kehitysvammaiset henkilöt ja yhdenvertaisuus

Kehitysvammaisten kohdalla taas on luotu asetelma, jossa ne kehitysvammaiset henkilöt, joiden arvioidaan tarvitsevan rajoitustoimia, sijoitetaan ns. vaativan tuen yksiköihin. Tässä tapauksessa siis mahdollinen rajoittamisen tarve arvioidaan käytännössä varsin pysyvästi ja ihmisen asuinpaikka määräytyy sen mukaan. Tällaista järjestelyä, jossa kategorisesti valitaan ihmiset, joita saa rajoittaa, ja sijoitetaan heidät omiin yksiköihinsä, ei voi mitenkään pitää yhdenvertaisena. (Vrt. kehitysvammalain osauudistus 2016. HE 96/2015, yksityiskohtaiset perustelut, 3 a luku, jossa oli kyse siitä, olisiko rajoitustoimenpiteitä mahdollista käyttää ainoastaan julkisissa vai myös yksityisissä asumisyksiköissä: Erityishuollossa olevan henkilön siirtämistä hänelle tutusta ympäristöstä vain rajoitustoimenpiteen käytön mahdollistamiseksi on pidettävä epätarkoituksenmukaisena. Pahimmassa tapauksessa siirto toiseen yksikköön vaarantaisi asianomaisen henkilön oikeuden saada sisällöltään ja laadultaan hänelle sopivaa ja hänen etujensa mukaista hoitoa, huolenpitoa ja kuntoutusta.)

#### 5. Lisääkö esitys vammaisten henkilöiden osallisuutta yhteiskunnassa?

Kyllä pääosin

##### Perustele tarvittaessa kantasi

Osallisuutta koskevassa 3 §:ssä ja sen säädöskohtaisissa perusteluissa on hyvin tuotu esille itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden toteutuminen asiakasprosessissa. Myös kielellisiä ja kulttuurisia näkökulmia sekä esimerkiksi lapsen ja nuoren osallisuuteen liittyviä tekijöitä on perusteluissa ansiokkaasti avattu. Lainsäädäntötekniikasta, joka sisältää paljon viittaussäännöksiä, voidaan olla perustellusti useaa mieltä, mutta toisaalta niin on saatu koottua yhteen eri lakien osallisuutta edistävää sääntelyä.

Erityisen tuen saamisedellytykset on kirjoitettu hyvin tiukoiksi. Lisäksi pykälä ja myös siihen liittyvät perustelut ovat monitulkintaisia ja epäselviä. Tiukoista edellytyksistä ja epäselvästä kirjoitustavasta seuraa, että subjektiivisen oikeuden varsinainen sisältö jää avoimeksi. Tämä on ongelmallista paitsi lain soveltajan, myös ja erityisesti asiakkaan oikeusturvan kannalta. Erityinen tuki turvaa osallisuutta erityisesti niiden ihmisten kohdalla, jotka eivät täytä henkilökohtaisen avun voimavaraedellytystä. Nykymuodossaan pykälästä ei kuitenkaan selviä, mihin asiakas tarkalleen ottaen on oikeutettu. Niinpä niiden henkilöiden osallisuuden takeet, jotka eivät saa henkilökohtaista apua, ovat heikommat kuin niiden, jotka saavat henkilökohtaista apua.

CRPD-komitea on esittänyt useita huomioita henkilökohtaisesta avusta maaraporttien loppupäätelmissä. Itävallalle komitea suosittelee (CRPD/C/AUT/CO/1) henkilökohtaisen avun järjestelmän harmonisointia ja laajentamista siten, että henkilökohtaista apua on tarjolla myös henkilöille, joilla on "kehitysvamma ja psykososiaalisia toimintarajoitteita". Jos voimavararajoitukseen päädytään, kuten tässä esityksessä, on niille henkilöille, joilla on kehitysvamma tai psykososiaalisia toimintarajoitteita, oltava tarjolla henkilökohtaista apua vastaava

osallisuutta ja itsenäistä elämää tukeva palvelu, johon oikeus on yhtä vahva kuin henkilökohtaiseen apuun.

**6. Parantaako esitys vammaisen henkilön mahdollisuuksia saada yksilöllisen tarpeensa mukaisia palveluita vamman tai sairauden laadusta riippumatta?**

Kyllä pääosin

**Perustele tarvittaessa kantasi**

Sinänsä esitetyt prosessuaaliset uudistukset parantavat yksilöllisen tarpeen huomioimista. Kuitenkin lakiesityksen rajaukset (ikäntymisrajaus, henkilökohtaisen avun ja erityisen tuen eriparaisuus) käytännössä johtavat siihen, että vamman tai sairauden laatu vaikuttaa siihen, miten yksilölliset tarpeet huomioidaan (ks. vastaus edelliseen kysymykseen).

**7. Mitä haluaisit ehdottomasti säilyttää esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.**

-

**1.**

-

**2.**

-

**3.**

-

**8. Mitä haluaisit ehdottomasti poistaa tai muuttaa esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.**

-

**1.**

-

**2.**

-

**3.**

-

**9. Ottaako esitys riittävästi huomioon vammaisten lasten tarpeet?**

Kyllä pääosin

## **Perustele tarvittaessa kantasi**

Lapsivaikutukset on otettu esityksessä hyvin huomioon ja useassa kohdassa on kiinnitetty huomiota siihen, että vammaisen lapsen etu tulee ottaa huomioon. Säännöskohtaisissa perusteluissa on tuotu myös hyvin esille, että palveluiden riittävyden ja sopivuuden arvioinnissa tulee ottaa huomioon kasvamiseen, kehittymiseen ja itsenäistymiseen liittyvät tarpeet (s. 157).

Kuitenkin esityksessä on muotoiluja, jotka saattavat vaarantaa vammaisen lapsen oikeuden itsenäistymiseen ja mielipiteensä huomioon ottamiseen. Esimerkiksi henkilökohtaisen avun työnantajamallista todetaan, että ”alaikäisen lapsen huoltaja tai vammaisen henkilön edunvalvoja voi toimia henkilökohtaisen avustajan työnantajana vastaavin edellytyksin kuin vammaisen henkilö itse.” Pykälään olisi tärkeä lisätä maininta siitä, että tämä on mahdollista vain silloin, jos se on vammaisen lapsen edun mukaista ja jos tämän mielipidettä on kuultu ja se on asianmukaisesti huomioitu. Muuten on vaara, että vanhemmat voivat kontrolloida annettavan henkilökohtaisen avun sisältöä sellaisissa asioissa, joihin heillä ei muuten olisi määräysvaltaa. Esimerkiksi tilanteessa, jossa vanhemmat eivät hyväksy vammaisen nuoren harrastuksia tai vaikka seksuaalisen suuntautumisen vuoksi tämän sosiaalisia suhteita, on ilmeinen vaara, että vammaisen nuoren oikeus määritellä avun sisältöä ja itsenäistyä yhdenvertaisesti muiden nuorten kanssa ei toteudu.

Lapsen edun ja mielipiteen huomioiminen ja lapsen oikeusturva jäävät sivurooliin vammaisen lapsen asumista muualla kuin omien vanhempien kanssa koskevassa pykälässä ja sen perusteluissa.

## **10. Voidaanko esityksen mukaisilla palveluilla vastata kattavasti hengityshalvauspotilaiden palvelutarpeisiin?**

Kyllä pääosin

## **Perustele tarvittaessa kantasi**

Tällä hetkellä ne henkilöt, joilla on hengityshalvausstatus, ovat terveydenhuollon laitospotilaita. Tästä asemasta on tärkeä päästä eroon, ja tähän myös esitys tähtää. Esityksessä tulisi vielä nykyistä selvemmin linjata, että vastuu päivittäisistä palveluista ei ole terveydenhuollolla vaan vammaispalveluilla. Terveydenhuollon vastuulla tulee jatkossa olla ainoastaan hengitystukeen liittyvä terveydenhuolto sekä työntekijöiden perehdyttäminen.

## **Soveltamisala**

### **11. Onko lain soveltamisala tarkoituksenmukainen?**

Ei pääosin

## **Perustele tarvittaessa kantasi**

On tarkoituksenmukaista ja kannatettavaa, että esityksessä on pyritty eroon diagnoosikeskeisyydestä ja järjestämään palvelut vammaisille henkilöille samojen periaatteiden mukaan. Kuitenkin ratkaisu, jossa on erillinen vammaisuuden määritelmä ja sen lisäksi omat määritelmät eri palvelupykälissä, on vaikeaselkoinen ja ristiriitainen. Jos jokaisen palvelun kohdalla edellytetään 2 §:n edellytysten täyttymistä, miksi osassa palvelupykälistä niistä mainitaan joitakin ja osassa ei? Lain tulkitsijan on mahdotonta tietää esimerkiksi, onko tuen tarpeen oltava aina toistuvaa,

jos joissakin pykälissä tätä edellytetään ja toisissa ei, kun samanaikaisesti 2 §:ssä toistuvuus liittyy vammaisuuden määritelmään.

Jos erillistä vammaisuuden määritelmää halutaan käyttää, olisi tarkoituksenmukaisinta pitäytyä vammaisyleissopimuksen määritelmässä. Vammaissopimuksen 1 artiklan 2 kohdan mukaan ”vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa” (...) Toimintakyvyn olennaisella heikentymisellä tarkoitettaisiin sitä, että vamma tai sairaus yhdessä henkilön ympäristön ja yksilöllisen tilanteen kanssa estää tai vaikeuttaa henkilön osallistumista ja suoriutumista tavanomaisessa elämässä.

Erillinen vammaisuuden määritelmä on ongelmallinen paitsi esityksen sisäisen ristiriitaisuuden takia, myös siksi, että se on eri suuntainen kuin vammaisyleissopimuksen määritelmä ja sen lähtökohdat. Vammaisyleissopimus lähtee vammaisuuden määrittelyssä yksilöllisestä tilanteesta, jossa vastakkain ovat yksilön toimintakyky ja yhteiskunnan esteet. Esitetyn lain 2 § puolestaan asettaa edellytyksiä, jotka ovat irrallisia yksilöllisestä arviointitilanteesta. Esimerkiksi olennaista toimintakyvyn heikentymistä tai välttämättömyyttä ei ole mahdollista arvioida erillään asiakkaan yksilöllisestä toimintakyvystä ja siitä tilanteesta, jossa tämä apua tai tukea tarvitsee.

#### lökkää henkilöt

Vammaispalvelulakia ei sovellettaisi niihin henkilöihin, joiden toimintakyvyn heikentyminen johtuu pääasiassa korkeaan ikään liittyvästä sairaudesta, vammasta tai rappeutumisesta. Esityksen sivulla 50 todetaan, että koska iäkkäiden henkilöiden mahdollisuudet saada yksilöllisten tarpeidensa mukaiset palvelut yleislainsäädännön perusteella edelleen paranevat, voidaan vammaispalveluiden soveltamisalaa rajata nykyistä tiukemmin.

Tätä lausumaa ei ole perusteltu muuten kuin viittaamalla vanhuspalvelulain ja sosiaalihuoltolain uudistuksiin, joissa kuitenkin uudistukset ovat suurelta osalta prosessuaalisia eivätkä sisällä mitään takeita palvelujen nykyistä paremmasta saatavuudesta. Toisaalta kuitenkin muualla esityksessä kerrotaan, että ikääntyneet ovat saaneet vammaispalveluja, koska muita palveluja ei ole ollut saatavilla tai heillä ei ole ollut niihin varaa.

Taloudellisten vaikutusten arvioinnissa todetaankin vammaispalvelujen ja sosiaalihuoltolain mukaisten palvelujen erosta, että esityksen mukaisen ikääntymisrajaus vuoksi vammaispalvelujen käyttäjistä sosiaalihuoltolain palvelujen käyttäviksi siirtyvien asiakkaiden asiakasmaksut lisääntyvät merkittävästi. Asunnon muutostöiden osalta harkintavallan ja tulo- ja varallisuusharkinnan seurauksena asiakkaat käytännössä voisivat jäädä ilman palvelua tai maksamaan sen itse. Sama koskee esityksen mukaan liikkumisen tuen palveluja. Osa nykyisistä kuljetuspalvelujen saajista saattaisi jäädä kokonaan ilman liikkumista tukevia palveluja.

Vammaispalveluista sosiaalihuollon palveluihin siirtyvien palveluasumisasukkaiden kohdalla heidän taloudellinen tilanteensa heikkenisi selvästi. Esityksen mukaan tehostetun palveluasumisen asukkaita suojaisi tilanteen kohtuuttomuudelta jonkin verran vähimmäiskäyttövara, mutta tavallisessa palveluasumisessa paljon palveluja tarvitsevien asiakkaiden taloudellinen tilanne heikkenisi 400-1500 euroa kuukaudessa. Asumismenojen, asiakasmaksujen, tukipalvelujen ja täydentävien palvelujen maksujen, lääkeomavastuun ja kotivakuutuksen sekä liikkumisen asiakasmaksujen jälkeen pieniä eläketuloja saaville jäisi näillä oletuksilla esityksen mukaan muihin

menoihin vain muutamia kymppejä kuussa. Jopa keskitasoa paremmalla eläkkeellä käyttöön jäisi vain noin 100 euroa kuukaudessa, eikä laskelmassa ole huomioitu esteettömään asumiseen liittyviä kustannuksia.

Muissa yhteiskunnallisissa vaikutuksissa kuvataan iäkkäisiin kohdistuvien vaikutusten osalta mm., että esimerkiksi liikkumisen tuen järjestäminen sosiaalihuoltolain perusteella voi vähentää myönnettävien matkojen määrää ja muuttaa aluetta, jolla matkoja voi tehdä. Tämä saattaa heikentää iäkkäiden henkilöiden mahdollisuuksia hoitaa itse asioitaan tai esimerkiksi tavata sukulaisiaan.

Myös vertaaminen ikäluokan tavanomaiseen toimintakykyyn perusteena rajata ikääntyneet pois vammaispalvelulain soveltamisalasta ontuu. Esimerkiksi muistisairaus ei suinkaan kohtaa kaikkia ikääntyneitä, ja ero muistisairaana 70-vuotiaana ja ei-muistisairaana 70-vuotiaana toimintakyvyssä on huima.

Ikääntymisestä johtuvia sairauksia tai vammoja ei määritellä, mutta ilmeisesti tarkoitetaan sellaisia sairauksia, jotka ovat yleisempiä ikääntyneillä kuin nuoremmilla. Soveltajan kannalta rajanveto tulee olemaan vaikea, ja on mahdoton nähdä, että se olisi yhdenvertainen.

Vielä on syytä huomioida esityksen säädöskohtaisten perustelujen ja säätämisjärjestystä koskevan osion lausuma: Vammaisten henkilöiden ja iäkkäiden henkilöiden toimintarajoitteista aiheutuviin tarpeisiin parhaiten vastaavat palvelut eivät välttämättä ole sisällöltään ja tavoitteiltaan samanlaisia. Palvelutarpeen arvioinnissa ja palveluiden toteuttamisessa painottuvat eri näkökohdat. Iäkkäiden henkilöiden palveluissa on esimerkiksi erityisen tärkeää ehkäistä ennalta muuta palvelutarvetta, erityisesti pitkäaikaishoidon tarvetta sekä tarjota iän mukaisiin tarpeisiin vastaavaa hoitoa ja huolenpitoa. Iäkkäiden henkilöiden palveluissa korostuu myös turvallisuus. Nämä tarpeet painottuvat toimintakyvyn heikentyessä palveluiden sisällössä lähes kaikilla ihmisillä. Tämä on olennainen ero suhteessa vammaispalveluihin, joissa painopiste on osallisuuden ja yhdenvertaisuuden toteutumisessa kulloisenkin elämänvaiheen mukaisesti. / Iäkkäiden henkilöiden palvelut järjestetään sosiaalihuoltolain ja vanhuspalvelulain perusteella. Vammaisten henkilöiden erityispalveluissa korostuu vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuus ja osallisuus, kun taas iäkkäiden henkilöiden palvelutarpeet liittyvät pääasiassa hoitoon, huolenpitoon ja turvallisuuteen. Tällainen näkökulma on suorastaan ageistinen. Vertailukohtana kannattaa tarkastella (Suomea sitovaa) uudistettua Euroopan sosiaalista peruskirjaa ja sen 23 artiklaa. Sen mukaan sopimuspuolet sitoutuvat toteuttamaan ja edistämään, joko suoraan tai yhteistyössä julkisten tai yksityisten järjestöjen kanssa, asianmukaisia toimia, joiden tarkoituksena on erityisesti:

- tehdä ikääntyville henkilöille mahdolliseksi pysyä yhteiskunnan täysipainoisina jäseninä mahdollisimman pitkään riittävien voimavarojen avulla, jotka mahdollistavat sen, että he voivat viettää tyydyttävää elämää ja osallistua aktiivisesti julkiseen, sosiaaliseen ja kulttuurielämään ja
- 
- antaa ikääntyneille henkilöille mahdollisuus valita vapaasti elämäntapansa ja viettää itsenäistä elämää tutussa ympäristössään niin kauan kuin he itse haluavat ja ovat siihen kykeneviä huolehtimalla heidän tarpeitaan sekä terveydentilaansa vastaavien asuntojen tai riittävien asumisen tukipalvelujen saatavuudesta ja tarjoamalla heidän tilansa vaativia terveydenhuolto- ja muita julkisia palveluja sekä
- — taata laitoksissa asuville ikääntyneille henkilöille asianmukainen tuki, kunnioittaen heidän yksityisyyttään, ja mahdollisuus osallistua elinolosuhteitaan laitoksessa koskevaan päätöksentekoon.

Erityisesti ikääntyneet muistisairaat ovat ryhmä, joiden osallisuus ja yhdenvertaisuus on vakavasti uhattuna, ja jotka ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. Siksi perustelu, jonka mukaan vammaispalvelut on tarkoitettu haavoittuvimmassa asemassa oleville ihmisille ja siksi ikääntyneet henkilöt suljetaan pois, on erityisen ontuva.

Ikääntymisrajaus ei perustu vammaisyleissopimukseen eikä sopimuksesta tai sen tulkintakäytännöstä löydy tukea ajatukselle, jonka mukaan vammaisuuden perusteella myönnettävät erityispalvelut rajoittuisivat tiettyyn ikään. CRPD-komitea kehotti Bulgariaa maaraaporttinsa loppupäätelmissä lisäämään resursseja vammatyypistä ja iästä riippumattomiin tukitoimiin, kuten henkilökohtaiseen apuun ((CRPD/C/BGR/1: Allocate greater resources for developing individualized support services for persons with disabilities, regardless of the type of impairment or age; such services should include peer support and personal assistance.)

Kehitysvammalain mukaiset palvelut ehdotetaan rajattavaksi vain sellaisiin vaativan tuen palveluihin, joissa on voimassa olevan lain mukaan mahdollista toteuttaa tahdosta riippumatonta erityishuoltoa ja rajoitustoimenpiteitä. Muut palvelut järjestettäisiin kehitysvammaisille henkilöille samoin perustein kuin muillekin vammaisille henkilöille: sosiaalipalvelut ensisijaisesti sosiaalihuoltolain ja toissijaisesti ehdotetun vammaispalvelulain perusteella sekä terveysterveystoimien ensisijaisesti terveydenhuoltolain perusteella.

Luonnoksen mukaan erityishuoltoon kuuluvaa - vaatimaan tukeen liittyvää - hoitoa ja huolenpitoa sekä kuntoutusta voitaisiin toteuttaa sosiaalihuoltolaissa tarkoitetuissa ympärivuorokautisen palveluasumisen yksiköissä tai laitossyksiköissä, joissa on riittävä lääketieteellinen, psykologinen ja sosiaalihuollollinen asiantuntemus. Näitä yksiköjä kutsuttaisiin vaativan tuen yksiköiksi.

Luonnoksessa jää epäselväksi, mitä nämä erityishuollon vaativan tuen palvelut ovat tai voisivat olla.

Jatkovalmistelussa lain soveltamiseen liittyviä kysymyksiä ja kehitysvammalain, sosiaalihuoltolain, vammaispalvelulain ja terveydenhuoltolain keskinäisiä suhteita (lain valintaa) on selkiytettävä ja kuvattava tarvittaessa perusteluissa esimerkein.

## Palvelut

**12. Ottavatko valmennusta, henkilökohtaista apua ja erityistä tukea koskevat säännökset kokonaisuutena arvioiden riittävästi huomioon eri tavoin vammaisten henkilöiden tarpeet?**

Kyllä pääosin

**Perustele tarvittaessa kantasi**

Ks. vastaukset kysymyksiin 5, 16 ja 17.

**13. Onko valmennusta koskevien pykälien (7-8 §) sisältö tarkoituksenmukainen?**

Kyllä pääosin

**Perustele tarvittaessa kantasi**

Valmennus on hyvin tervetullut lisä vammaispalveluvalikoiman joukkoon. Erityisenä parannuksena voi pitää sitä, että valmennus on esityksessä subjektiivinen oikeus, kun tällä hetkellä esimerkiksi sopeutumisvalmennukset ovat määrärahasidonnaisia palveluita. Ihmisoikeuskeskus pitää positiivisena sitä, että säännöskohtaisissa perusteluissa on viitattu perustuslakivaliokunnan mietintöön viittomakielilaista PeVM 10/2014 vp), jossa käsiteltiin mm. lapsen oikeutta kasvaa viittomakieliseksi (s. 187). Jo tuolloin kiinnitettiin huomiota siihen, että viittomakielen opetuksen järjestäminen lapselle on toteutunut sopeutumisvalmennuksena ja ollut siten määrärahasidonnaista, jolloin lapsen oikeus omaan kieleen ollut tosiasiallisesti riippuvainen rahoituksesta.

Valmennuksen säätäminen subjektiiviseksi oikeudeksi parantaisi kuurojen ja huonokuuloisten lasten oikeutta äidinkieleensä. Esityksen 7 § on kuitenkin muotoiltu niin, että vammaisella henkilöllä on oikeus saada valmennusta, jos hän tarvitsee sitä välttämättä: ... 2) kommunikointiin. Tämä herättää huolta mahdollisesta tulkintatavasta, jossa esimerkiksi sisäkorvaistutetta käyttävällä lapsella ja hänen perheellään ei olisi oikeutta viittomakielen valmennukseen, koska sitä ei välttämättä tarvittaisi kommunikointiin. Tämä rapauttaisi kuuron lapsen oikeutta saada kasvaa omaan kieleensä riippumatta apuvälineestä. Ehdottaisimme, että esitykseen kirjoitettaisiin selkeästi auki kuuron lapsen oikeus viittomakielen valmennukseen riippumatta apuvälineen käytöstä.

Laajempi kysymys on se, kuinka hyvin välttämättömyyden edellytys sopii valmennukseen kriteeriksi, kun joissain tapauksissa se saattaisi ehkäistä, vähentää tai siirtää muiden palveluiden tarvetta pidemmälle tulevaisuuteen.

**14. Esityksessä ns. kuntouttavan varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalvelulain mukaisena valmennuksena edellyttää palvelun maksuttomuudesta säätämistä varhaiskasvatuksen asiakasmaksulaissa ja kuntien menettämän asiakasmaksutulon korvaamista kunnille vuosittain osana tähän esitykseen käytettävissä olevaa valtionosuutta.**

**Onko varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalveluna tarkoituksenmukaista?**

Ei

**Perustele tarvittaessa kantasi**

Kuntouttavalle varhaiskasvatukselle maksuttomana palveluna ei tunnu olevan vakuuttavia perusteita. Päivähoito on jo nykyisellään subjektiivinen oikeus ja päivähoitomaksut ovat tulosidonnaiset.

**15. Onko henkilökohtaista apua koskevien pykälien (9-11 §) sisältö tarkoituksenmukainen?**

Kyllä pääosin

**Perustele tarvittaessa kantasi**

Esimerkiksi edellytys, että hyvinvointialueella on oltava käytettävissä kaikki henkilökohtaisen avun toteuttamistavat, joustava suhtautuminen perheenjäsenen toimimiseen avustajana, jos se on avustettavan henkilön edun mukaista (luonnollisesti ottaen huomioon myös avustettavan henkilön tahto) sekä suostumuksen edellyttäminen työnantajajuuteen ja hyvinvointialueen velvollisuus tukea työnantajavelvoitteissa ovat kaikki kannatettavia.

## 16. Onko erityistä tukea koskevien pykälien (12-13 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

### Perustele tarvittaessa kantasi

Lähtökohtaisesti on hyvä ja tärkeä asia, että luonnoksessa esitetään säädettäväksi oma tukimuoto osallisuuden tukemiseksi niille, jotka eivät täytä henkilökohtaisen avun myöntämisedellytyksiä, ja joiden kohdalla tukeminen edellyttää erityistä osaamista.

Tukimuodolle ehdotettu nimi, erityinen tuki, olisi kuitenkin hankala käytännössä, sillä jo nyt on käytössä sekä perusopetuslain mukainen erityinen tuki että sosiaalihuoltolain mukainen erityisen tuen tarve. Asiaa ei auta, että perusteluissa palvelu on kytketty sosiaalihuoltolakiin toteamalla, että ”erityisen tuen saajina olevat vammaiset henkilöt täyttäsivät lähes poikkeuksetta sosiaalihuoltolain 3 §:n 3 kohdan mukaisen erityisen tuen tarpeessa olevan henkilön määritelmän.” Päinvastoin tämä kahden eri määritelmän osittainen sitominen yhteen on omiaan entisestään sekoittamaan asioita.

Pykälä ja sen perustelut on kirjoitettu niin avoimesti ja jopa epäselvästi, että on vaikea saada selkeää käsitystä siitä, mihin pykälä asiakkaan oikeuttaa (ks. myös vastaus kysymykseen 5).

Vaativan monialaisen tuen suhde vaativan tuen yksikössä annettavaan, vaativaan tukeen liittyvään yksilölliseen hoitoon, huolenpitoon ja kuntoutukseen jää epäselväksi.

## 17. Onko erityisestä osallisuuden tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 1 kohta)?

Kyllä

### Perustele tarvittaessa kantasi

Kyllä, mutta siitä säädettäessä olisi tärkeää ilmaista selkeästi, että sen on tarkoitus mahdollistaa asiakkaan omat valinnat ja itsemääräämisoikeuden toteutuminen silloin, kun asiakas ei täytä henkilökohtaisen avun voimavararajausta. Esitetyssä muodossaan kohta on monitulkintainen.

Kynnys saada tukea on esityksessä asetettu huomattavan korkeaksi edellyttämällä esimerkiksi, että vammaisen henkilö tarvitsee kodin ulkopuolella apua nimenomaan sosiaalihuollon ammattihenkilöltä tai soveltuvan ammattitutkinnon henkilöltä. Tämä voi useassa tapauksessa sulkea ulkopuolelleen edelleen nykyisen lain väliinputoajat, jotka eivät täytä henkilökohtaisen avun voimavararajausta, eivätkä sen seurauksena pääse esimerkiksi itsenäistymään vanhemmistaan ikätoveriensa tavoin esimerkiksi käymällä harrastuksissa ilman heitä. Tämä ei välttämättä vaatisi tietyn pätevyyden työntekijää.

## 18. Onko tuetusta päätöksenteosta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 2 kohta)?

Kyllä

### Perustele tarvittaessa kantasi

**19. Onko vaativasta moniammatillisesta tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 3 kohta)?**

Ei kantaa

**Perustele tarvittaessa kantasi**

Ks. vastaus kysymykseen 16.

**20. Onko asumisen tuen pykäläkokonaisuus (14-17 §) tarpeenmukainen?**

Kyllä pääosin

**Perustele tarvittaessa kantasi**

Pykälässä ja sen perusteluissa on hyvin tuotu esille se, että palvelujen on joustettava asiakkaan mukaan eikä asiakkaan palvelujen mukaan ja että itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden on asumispalveluissa toteuduttava.

Pykälän 3 momentin mukaan asumisen tuki voidaan järjestää yksittäiseen asuntoon tai ryhmämuotoisesti toteutettuna. Asumisen tuki on toteutettava ottaen ensisijaisesti huomioon vammaisen henkilön omat toiveet. Momentti herättää huolen siitä, miten helposti ja millä perusteilla vammaisen henkilön oma mielipide on ohitettavissa asumisen tukea järjestettäessä. Vammaisyleissopimuksen 19 artikla edellyttää, että vammaisen henkilön yhdenvertainen oikeus elää yhteisössä toteutuu ja että asumisen järjestämisessä kunnioitetaan vammaisen henkilön tahtoa ja mielipidettä sen suhteen, missä ja kenen kanssa hän asuu.

Asumisen tuen taloudelliset vaikutukset s. 91: Lakiesityksen ei arvioida lisäävän merkittävästi asumisen tuen järjestämistä yksittäisiin asuntoihin verrattuna ryhmämuotoiseen asumiseen, koska tuen järjestäminen yksittäisiin asuntoihin ei ole sopiva palvelun tuottamistapa kaikissa tapauksissa. Se voi myös edellyttää ryhmämuotoista asumispalvelua enemmän henkilöstöä runsaasti apua ja tukea tarvitsevien asiakkaiden kohdalla, mikä rajoittaa sen järjestämismahdollisuuksia. Esityksessä siis arvioidaan, että vaikka pykäläehdotuksen mukaan asuminen olisi järjestettävä ensisijaisesti tavalliseen asuntoon, tästä voitaisi poiketa, jos se on kalliimpaa kuin ryhmämuotoinen asuminen. Tätä ei voi mitenkään pitää vammaisyleissopimuksen mukaisena näkemyksenä. Asumisen tuen järjestämisen asiakkaan tahdon vastaisella tavalla tulisi olla äärimmäisen poikkeuksellinen ratkaisu, johon olisi oltava erityisen painavat perusteet.

**21. Onko säännös vammaisten lapsen asumisesta kodin ulkopuolella tarkoituksenmukainen?**

Ei pääosin

**Perustele tarvittaessa kantasi**

Positiivista on, että säännös turvaa vammaisen lapsen ja tämän perheen oikeutta saada ensisijaisesti omaan kotiinsa välttämätöntä tukea ja palveluita.

Säännös on kuitenkin sekä sisällöltään että perusteluiltaan lapsen vanhempien, ei lapsen näkökulmasta kirjoitettu. Säännöskohtaisissa perusteluissa todetaankin, että ”koska tämän pykälän perusteella järjestetty asumisen tuki on vapaaehtoisuuteen perustuva vammaispalvelu, tässä laissa ei tarvita lastensuojelulaissa olevia lapsen oikeusturvaa parantavia säännöksiä (s. 214).” Vaikka hyvinvoiva ja riittävästi tuettu perhe on aina myös lapsen etu, on kestävämpää, että erityisen haavoittuvassa asemassa olevan lapsen oikeutta ilmaista mielipiteensä asumispaikastaan ei tueta eikä hänen oikeuttaan vanhempiin ja muihin perheenjäseniin turvata, kun hänet sijoitetaan asumaan kodin ulkopuolelle. Vaikka järjestelyn lähtökohta on vanhempien vapaaehtoisuus, lapsi ei välttämättä itse halua asua oman kotinsa ulkopuolella, vaan päätös voidaan tehdä hänen tahtonsa vastaisesti. Ei ole selvää, että vanhempien etu on aina sama kuin lapsen etu. Jos ne ovat ristiriidassa, lapsen edun tulee tulla ensin. Tarvittaessa vammaiselle lapselle olisi asetettava edunvalvoja asumisesta päätettäessä, jos on epäiltävissä, että vanhemmat eivät toimi lapsen edun mukaisesti. Lapsella tulisi myös tilanteen niin vaatiessa olla vanhemmista erillinen oikeus hakea muutosta päätökseen asumisensa järjestämisestä.

Esityksen sivulla 214 perusteluissa on viitattu vain lapsen huostaanottoon. Lapsen asumista muualla kuin vanhempiensa kanssa tulisi myös arvioida lastensuojelun avohuollon palvelujen (avohuollon sijoitus) näkökulmasta.

Jos vammaispalvelulain nojalla säädetään sijoittamisesta muualle kuin vanhempiensa luokse, siellä täytyy myös säätää lastensuojelulakia vastaavasti (erityisesti lastensuojelulain 10 luku) siitä, miten lapsen oikeudet ja toisaalta vanhempien ja sijaishuollon toteuttajien oikeudet ja vastuut toteutuvat. Erityisesti pitäisi varmistaa, miten lapsenhuoltolain asettamat edellytykset lapsen huollolle toteutetaan.

Pykälässä tulisi olla määräykset tai vähintään perusteluissa kuvattuna lapsen oikeus yhteydenpitoon, hänen uskonnollisten, kulttuuristen ja kielellisten oikeuksiensa toteutuminen sijoituspaikassa, tai miten huolehditaan lapsen oikeuksista riittäviin opetuksen, varhaiskasvatuksen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin.

Yleisperusteluissa (s.129) esitetään lapsen asumiselle kodin ulkopuolella vain kaksi mahdollista vaihtoehtoa: joko lapsi asuu vammaispalvelulain perusteella kodin ulkopuolella, eikä järjestelyyn sisälly mitään lapsen oikeuksiin liittyvää erityissääntelyä, tai sitten lapsi asuu sijoitettuna lastensuojelulain nojalla, ja häntä koskevat lastensuojelulain lapsen asemaa turvaavat säännökset. Kysymyksenasettelu on virheellinen. Kolmas vaihtoehto olisi ollut sellainen, jossa lapsen asuminen kodin ulkopuolella järjestetään vammaispalvelulain nojalla ja samalla säädetään tällä perusteella kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen oikeuksista yhdenvertaisesti lastensuojelulain nojalla sijoitettujen lasten kanssa.

## **22. Onko lyhytaikaista huolenpitoa koskeva pykälä (18 §) sisällöltään tarkoituksenmukainen?**

Ei kantaa

### **Perustele tarvittaessa kantasi**

-

## **23. Onko päivätoiminnasta (19 §) tarkoituksenmukaista säätää vammaispalvelulaissa?**

Ei kantaa

## Perustele tarvittaessa kantasi

-

### 24. Onko tarkoituksenmukaista, että työtoiminnasta ja työllistymistä tukevasta toiminnasta ei säädetä vammaispalveluissa, jos niistä säädetään sosiaalihuolto- tai muussa laissa?

Ei kantaa

## Perustele tarvittaessa kantasi

-

### 25. Onko liikkumisen tuen toteuttamistapoja tarpeellista monipuolistaa 22 §:ssä ehdotetulla tavalla?

Kyllä pääosin

## Perustele tarvittaessa kantasi

Pidämme kannatettavana, että esityksessä monipuolistetaan liikkumisen tukea. Tämä voi osaltaan auttaa vastaamaan vammaisten ihmisten yksilöllisiin tarpeisiin ja edistää vammaisten ihmisten yhdenvertaista osallistumista.

### 26. Mikä on näkemyksenne liikkumisen tuen määrää (23 §) ja laajuutta (24 §) koskevista säännöksistä?

Liikkumisen tuen toteuttamistapojen monipuolistaminen on perusteltua, mutta liikkumisen tuen pykälät muodostavat hankalasti hahmotettavan kokonaisuuden. Avoimeksi jää esimerkiksi se, millä tavoin varmistetaan, että mahdollisesti liikkumisen tukena myönnetty henkilökohtaisen avun tunnit eivät vähennä muihin toimiin tarvittavaa henkilökohtaista apua. Huomiotta on jätetty myös se, että jo nykytilanteessa monet vammaiset henkilöt kompensoivat riittämättömiä kuljetuspalveluja henkilökohtaisella avulla päästäkseen esimerkiksi osallistumaan harrastuksiin.

Ihmisoikeuskeskus pitää erittäin hyvänä, että esityksessä on edelleen turvattu välttämättömät työ-, opiskelu- ja muut välttämättömät matkat. Kiitämme myös sitä, että matkojen käytön kuukausittaisesta tarkastelusta on mahdollista siirtyä maksimissaan vuosittaiseen tarkasteluun, jolloin vammaiset ihmiset voivat joustavammin käyttää esimerkiksi matkapalvelua enemmän talvisin, jolloin sääolosuhteet saattavat tuoda sille suuremman tarpeen. Hyvä myös, että esityksessä taataan tukea matkojen käytön seurantaan, sillä se saattaa muuttua samalla haastavammaksi. Ihmisoikeuskeskus kuitenkin kritisoi sitä, että pykälistä ja perusteluista on lähes mahdotonta saada käsitystä siitä, miten esimerkiksi euro- tai kilometrimäärään perustuva liikkumisen tuki suhteutuu muihin liikkumisen tuen muotoihin, eli sitä, minkälaiseen määrään vammaisella ihmisellä on tarkalleen oikeus. Säännösehdoituksella on pyritty turvaamaan vammaisen ihmisen oikeus yksilöllisiin palveluihin, mutta se sisältää myös riskin heikommasta oikeusturvasta.

Ihmisoikeuskeskus kiinnittää myös huomiota siihen, että hyvinvointialue voi myöntää vähimmäismäärää pienemmän määrän matkoja, jos aiempi matkojen käyttö selvästi osoittaa (s. 228), että pienempi määrä riittää. Monien liikkuminen on ollut kaksi viime vuotta huomattavasti vähäisempää johtuen pandemiasta, liikkumisrajoituksista ja siitä, että moni vammaispalvelujen piirissä kuuluu myös riskiryhmiin ja on mahdollisesti omaehtoisesti rajoittanut liikkumistaan. Pyydämme huomioimaan, että tämän perusteella viime vuosien matkojen käytöstä ei voida tehdä päätelmiä matkojen todellisesta käyttöasteesta.

**27. Onko taloudellista tukea koskeva pykälä (25 §) tarkoituksenmukainen?**

Ei kantaa

**Perustele tarvittaessa kantasi**

-

**28. Vammaispalvelulaki käsitellään eduskunnassa syksyllä 2022. Tavoitteena on lain voimaantulo 1.1.2023. Siirtymäsäännöksillä on tarkoitus antaa hyvinvointialueille aikaa lain toimeenpanoon. Alkuvaiheessa päätösten muuttaminen uuden lain mukaisiksi vaatii paljon taloudellisia- ja henkilöstövoimavaroja. Tämän vuoksi uudet erityistä osallisuuden tukea ja tuettua päätöksentekoa koskevat säännökset tulevat voimaan vasta 1.1.2025.**

**Helpottavatko voimaantulo- ja siirtymäsäännökset (33 ja 34 §) lain toimeenpanoa?**

Ei kantaa

**Perustele tarvittaessa kantasi**

-

## **Kehitysvammalaki**

**29. Vastaavatko kehitysvammalain (muutettuna) voimaan jäävät itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja perusoikeuksien rajoittamista koskevat säännökset riittävästi väliaikaiseen sääntelyn tarpeeseen?**

Eivät pääosin

**Perustele tarvittaessa kantasi**

Erityishuoltolaista ja vammaispalvelulaista

Esityksessä erityishuoltolain mukaiset palvelut ehdotetaan rajattavaksi vain sellaisiin vaativan tuen palveluihin, jotka liittyvät tahdosta riippumattoman erityishuollon järjestämiseen tai erityishuoltolain 3 a luvussa tarkoitettujen rajoitustoimenpiteiden käyttöön. Muut palvelut järjestettäisiin kehitysvammaisille henkilöille samoin perustein kuin muillekin vammaisille henkilöille: sosiaalipalvelut ensisijaisesti sosiaalihuoltolain ja toissijaisesti ehdotetun vammaispalvelulain perusteella sekä terveyspalvelut ensisijaisesti terveydenhuoltolain perusteella.

Tästä saa sen virheellisen kuvan, että tälläkin hetkellä rajoitustoimenpiteitä ja niiden ehkäisyä ja seurantaa sekä itsemääräämisoikeuden edistämistä koskevien säännösten soveltaminen olisi mahdollista vain erityisissä, vaativaan tukeen keskittyvissä yksiköissä. Nykyisin kuitenkin erityishuoltolain 3 a §:ää sovelletaan julkisten ja yksityisten palveluntuottajien ympärivuorokautisissa palveluissa ja tietyin edellytyksin päivätoiminnassa. Ympärivuorokautisilla yksiköillä edellytetään kyllä olevan käytettävissä riittävä lääketieteen, psykologian ja sosiaalityön asiantuntemus vaativan hoidon ja huolenpidon toteuttamista ja seurantaa varten. Tarkoitus ei kuitenkaan ollut, että muodostettaisiin erityisiä yksiköitä, joihin rajoitustoimenpiteiden kohteina olevat henkilöt sijoitettaisiin. (Ks. tästä vastaus kysymykseen 5.)

Vammaispalvelulain ja erityishuoltolain yhdistämisestä todetaan esityksen sivulla 61 näin: Laissa säädettäisiin keskeisistä vammaisten henkilöiden osallisuutta ja yhdenvertaisuutta sekä välttämätöntä huolenpitoa turvaavista palveluista. Palvelut kattaisivat nykyisen vammaispalvelulain ja kehitysvammalain perusteella järjestetyt palvelut lukuun ottamatta erityishuoltona järjestettyä terveydenhuoltoa ja työtoimintaa.

Tästä huolimatta siis erityishuoltona ilmeisesti järjestettäisiin ilmeisesti niiden henkilöiden palvelut, joiden toisaalta katsotaan olevan erityisen haavoittuvassa asemassa, siis niiden kehitysvammaisten henkilöiden, joihin voidaan kohdistaa rajoitustoimia, ja jotka siksi asuvat ns. vaativan tuen yksikössä. Rajanveto on epäselvä.

## Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

### 30. Ovatko sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Kyllä pääosin

#### Perustele tarvittaessa kantasi

-

### 31. Onko ehdotus vammaisen lapsen kodin ulkopuolisesta asumisesta perittävästä maksusta mielestäsi onnistunut?

Kyllä

#### Mikäli vastasit EI, miten säätäisit maksun perusteista?

-

## Esityksen vaikutukset

### 32. Antavatko esityksen arvioidut ihmisvaikutukset (vammaiset lapset ja aikuiset, iäkkäät henkilöt) oikean kuvan uudistuksen vaikutuksista?

Kyllä pääosin

#### Perustele tarvittaessa kantasi

Esityksessä todetaan sinänsä ansiokkaasti, että vammaisten lasten palveluihin liittyvän päätöksenteon ja toteuttamisen yhtenä lähtökohtana on lapsen tai nuoren perhesuhteiden sekä osallisuuden ja omassa toimintaympäristössä olevien toimintamahdollisuuden huomioon ottaminen, ja että tähän liittyy myös kielellinen ja kulttuurinen tausta. Muutenkin lasten osallisuutta ja kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia on käsitelty varsin kattavasti. Vaikutusarvion mukaan ruotsinkielisten, saamelaisten ja viittomakielisten vammaisten lasten ja nuorten palveluiden toteuttamisessa olisi otettava huomioon heidän oikeutensa kasvaa oman kulttuurinsa ja yhteisönsä jäseniksi vammaisuuden sitä estämättä. Esityksessä kuitenkin jatketaan toteamalla, että ”Lopulta lainsäädännöllä lienee käytännössä vähän vaikutusta esimerkiksi saamenkielisten palveluiden tosiasialliseen saamiseen, koska ongelmana on puute saamenkielentaitoisista ammattihenkilöistä.”

Vaikutusarvioinnissa on luonnollisesti huomioitava realiteetit. Kuitenkin näkemys, jonka mukaan kielellisten oikeuksien turvaaminen lailla ei vaikuttaisi niiden toteutumiseen, on erikoinen. Ammattihenkilöiden saamenkielentaito on asia, johon toimeenpanossa on täydet mahdollisuudet vaikuttaa.

Esityksen mukaan merkittävimmät ikääntymisrajauksen kustannusvaikutukset hyvinvointialueille syntyvät asiakasmaksutuottojen kautta. Samalla asiakkaiden maksutaakka kasvaa.

Vaikutusarvioinnissa sanotaan toisaalta, että henkilöille, jotka ikärajan takia siirtyisivät pois vammaispalvelulain soveltamisalasta, järjestettäisiin vastaavat tai korvaavat palvelut muun lain nojalla. Toisaalta kuitenkin todetaan myös, että koska näihin muihin palveluihin ei ole subjektiivista oikeutta ja/tai ne ovat maksullisia, käytännössä tulee monessa tilanteessa käymään niin, että ikääntyneet asiakkaat joutuvat maksamaan palvelunsa itse tai jäämään ilman palvelua. Käytännössä siis säästö syntyy siitä, että asiakkaat eivät saisi palveluja, tai jos saisivat, maksaisivat ne itse.

### **33. Onko arvio esityksen kustannus- ja henkilövaikutuksista mielestänne realistinen?**

Kyllä pääosin

#### **Perustele tarvittaessa kantasi**

Ks. vastaus kysymykseen 32.

### **34. Muut vapaamuotoiset huomiot esityksestä.**

Suhteellisen avoin lainkirjoittamistapa voi johtaa oikeudenmenetyksiin etenkin, jos ja kun hyvinvointialueilla talous tulee olemaan tiukka eikä budjetinylityksiä ole mahdollista kompensoida esim. verotuloilla. Tähän astihan käytännössä kunta on joutunut tekemään lisäbudjetin, jos se ei ole pystynyt taloudellisista syistä toteuttamaan subjektiivisia oikeuksia.

Sosiaalihuoltolain 39 §:ään ehdotettu lisäys, jonka mukaan asiakkaan ehdotus palvelujen tuottamistavasta tulee merkitä asiakassuunnitelmaan, on kannatettava. Erinomainen asiakkaan mielipiteen huomioimisen ja oikeusturvan näkökulmasta on myös sosiaalihuoltolain 45 §:ään ehdotettu lisäys siitä, että asiakassuunnitelmasta poikkeaminen on päätöksessä perusteltava.

Ihmisoikeuskeskus kiittää myös ehdotusta esteettömän asumisen tuen järjestämisestä vuoroasumistilanteessa molempien vanhempien luo.

Ahola Sanna  
Ihmisoikeuskeskus